

УДК 001.89

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-538-545](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-538-545)

Новікова Наталя Леонідівна доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії Національного університету «Києво-Могилянська академія», м. Київ, тел.: (044) 425-60-22, <https://orcid.org/0000-0001-5219-9494>

ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МЕТОДУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація У статті досліджено принципи та підходи до обґрунтування вибору методу наукового економічного дослідження. Підкреслено, що в умовах високої динаміки економічних процесів, зростання взаємозалежностей між секторами економіки та ускладнення впливів зовнішнього середовища, вибір методології дослідження набуває не лише технічного, а концептуального значення. Метод стає не просто інструментом отримання емпіричних або аналітичних результатів, а визначає рамки інтерпретації економічної реальності та формує структуру самого наукового пізнання. Його вибір має ґрунтуватися на чіткому усвідомленні об'єкта, предмета, мети дослідження, дослідницьких запитань та гіпотетичного бачення очікуваних результатів. У статті розглянуто класифікацію економічних методів за різними ознаками: рівнем дослідження (макро-, мезо- та мікрорівень), типом аналізу (кількісний, якісний, змішаний), логікою наукового пізнання (індуктивна, дедуктивна, абдуктивна), а також за джерелом даних (первинні, вторинні, модельовані). Обґрунтовано необхідність поєднання загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання) з економіко-специфічними підходами, такими як економіко-математичне моделювання, економетричний аналіз, порівняльне моделювання, прогнозування, структурний і факторний аналіз, сценарний підхід, а також методи оптимізації. Показано, що особливої актуальності набуває використання міждисциплінарних методик, які дозволяють враховувати поведінкові, соціальні та інституційні аспекти економіки. Також розглянуто сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією дослідницького простору. У цьому контексті наголошено на необхідності методологічної адаптивності та критичного підходу до верифікації нових інструментів аналізу. Особливу увагу приділено питанням етики у виборі методу, зокрема недопущенню маніпуляцій даними, хибних узагальнень, некоректних висновків та необхідності прозорості методологічної частини в публікаціях. Отже, методологічне обґрунтування є не формальною частиною наукової праці, а фундаментальною умовою її наукової валідності. Воно забезпечує логічну послідовність дослідження, достовірність результатів, їх відтворюваність та практичну значущість для економічної політики, бізнес-аналітики та управлінських рішень.

Ключові слова: метод наукового дослідження, економічний аналіз, методологія, моделювання, економетрія, кількісний метод, якісний метод, верифікація, етика дослідження, наукова валідність.

Novikova Nataliia Leonidivna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economic Theory, National University of “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv, tel.: (044) 425-60-22, <https://orcid.org/0000-0001-5219-9494>

JUSTIFICATION FOR THE CHOICE OF SCIENTIFIC RESEARCH METHOD

Abstract The article explores the principles and approaches to substantiating the choice of method in scientific economic research. It is emphasized that under conditions of high dynamism in economic processes, increasing interdependence between economic sectors, and the growing complexity of external influences, the choice of research methodology acquires not only technical but also conceptual significance. The method becomes not merely a tool for obtaining empirical or analytical results but also defines the framework for interpreting economic reality and shapes the structure of scientific inquiry itself. Its selection must be based on a clear understanding of the research object, subject, purpose, key questions, and the hypothesized vision of expected outcomes.

The article presents a classification of economic research methods based on various criteria: the level of analysis (macro, meso, and micro), the type of analysis (quantitative, qualitative, and mixed), the logic of scientific reasoning (inductive, deductive, and abductive), as well as data sources (primary, secondary, and modeled). The need for combining general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, modeling) with economic-specific approaches is substantiated, including economic and mathematical modeling, econometric analysis, comparative modeling, forecasting, structural and factor analysis, scenario approach, and optimization techniques. Particular attention is paid to the growing relevance of interdisciplinary methodologies, which allow for incorporating behavioral, social, and institutional aspects of the economy.

The study also addresses contemporary challenges related to the digitalization of the research environment. In this context, the need for methodological adaptability and a critical approach to the verification of new analytical tools is highlighted. Ethical aspects of method selection are also considered, particularly the avoidance of data manipulation, false generalizations, incorrect conclusions, and the importance of transparency in the methodological section of scientific publications.

Thus, methodological justification is not a formal element of a scientific study but a fundamental condition for its scientific validity. It ensures the logical consistency

of the research process, the reliability and reproducibility of results, and their practical relevance for economic policy, business analytics, and decision-making processes.

Keywords: scientific research method, economic analysis, methodology, modeling, econometrics, quantitative method, qualitative method, verification, research ethics, scientific validity.

Постановка проблеми. Методи досліджень – це систематизовані підходи, процедури та техніки, які використовуються для збору, обробки, аналізу та інтерпретації емпіричних або теоретичних даних. Вони є своєрідним "компасом" для дослідника, що вказує шлях до об'єктивного пізнання реальності. Вибір методу наукових досліджень є наріжним каменем будь-якої успішної наукової роботи. Це не просто технічна процедура, а стратегічне рішення, яке лягає в основу всього дослідження. Вибір методу дослідження базується на відповідності об'єкту і предмету дослідження, а також його меті і завданням. Також вимозі щодо ступеня практичної апробації методів і методик та можливості взаємодоповнення і взаємозв'язку різних методів. Важливим є також врахування вимог до умов дослідження – доступності інформації щодо об'єкта дослідження і параметрів середовища його функціонування, вимог щодо точності і надійності обраного методу і обмеженню використання у зворотньому випадку. Від правильності цього вибору залежить не тільки якість та достовірність отриманих результатів, але й можливість їх коректної інтерпретації та застосування на практиці. Цей ключовий етап планування наукової роботи визначає, наскільки глибоко та всебічно буде вивчено проблему, і чи будуть отримані висновки дійсно обґрунтованими та переконливими для наукової спільноти та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти формування та розвитку сучасної пенсійної системи висвітлюються такими українськими ученими як І. Антошина, В.Геець, Н. Бурау, В. Антонюк, Д. Півторак та інші. Однак питання обґрунтування вибору методу наукового дослідження залишаються розробленими не в повному обсязі.

Мета статті – дослідження особливостей обґрунтування вибору методу наукових досліджень в Україні.

Виклад основного матеріалу. Метою обґрунтування методу є формування системи аргументів щодо саме його ефективності, економності і простоті при використанні у науковому дослідженні за визначеними завданнями. Об'єктами економічних досліджень виступають макроекономічні та мікроекономічні процеси, де застосовують емпіричні методи (порівняння, у т.ч. ранжування, спостереження, експертних оцінок моделювання, тощо).

Вибір методу базується на наступних настановах:

– жоден з методів у розгляді не є універсальним і має чіткі пізнавальні можливості (адекватні та неадекватні завданню);

- надійність методів забезпечується обґрунтованістю і відповідними правилами застосування;
- оперативність і економічність методу не може від'ємно корелювати з якістю отриманих даних;
- оптимізаційна модель використання методу має забезпечувати максимальну відповідність вирішуваному завданню при мінімально необхідних витратах на його реалізації.

У відповідності до предмету дослідження надається перевага теоретичним методам – системного аналізу та синтезу, узагальнення, індукції і дедукції, аналогій та ін.

У відповідності до мети – дослідження теоретико-методологічних, методичних положень, практичних аспектів економічних явищ і процесів з метою їх розвитку вдосконалення і завдань, що забезпечують її досягнення, застосовують загальні (діалектичний метод), теоретичні (аналізу і синтезу, абстрагування, емпіричні (спостереження, вимірювання, порівняння, ранжування, моделювання, експерименту, експертних оцінок, аналогій тощо у суцільному і несуцільному форматі).

Вибір методу дослідження тісно пов'язаний із загальним дизайном дослідження. Він формує структуру роботи, визначає послідовність етапів, характер взаємодії з об'єктом дослідження та способи вимірювання змінних.

Застосування наукових методів гарантує, що отримані висновки не є суб'єктивними припущеннями, а базуються на емпіричних доказах. Це забезпечує валідність та надійність результатів, роблячи їх прийнятними для наукового співтовариства.

Отже, метод наукових досліджень представляє собою сукупність канонів, призначених управляти процесом отримання наукових знань, що базується на спостереженні, випробуванні, обґрунтуванні та розробці теорії. Використання методів забезпечує послідовний та логічний підхід до вирішення дослідницької проблеми. Це, в свою чергу, допомагає уникнути хаотичності, забезпечити реплікацію дослідження та мінімізувати помилки.

До теоретичних наукових методів дослідження відносять: аксіоматичний метод (метод аксіоматично побудованої теорії на основі заданого спочатку набору початкових тверджень, що не вимагають доказів (аксіом, постулатів), виводу з них тез за певними схемами логічних суджень),

гіпотетичний метод (дослідження за допомогою наукової гіпотези про причину зумовлення певного наслідку чи існування певного явища або предмету), формалізація (метод віддзеркалення явища або предмета у знаковій формі будь-якої штучної мови і дослідження їх шляхом операцій з відповідними знаками), абстрагування (відволікання від деяких властивостей і зв'язків в об'єкта дослідження задля виділення їх за фокусом уваги дослідника), узагальнення (спосіб мислення, у результаті якого встановлюються загальні властивості предметів і явищ, визначаються загальні поняття за первинними ознаками

предметів і явищ певного класу, що дозволяє перейти до узагальненого поняття), історичний метод (вивчення реальної історії об'єкта у його багатогранності з урахуванням деталей і випадковості, виявлення історичних фактів у хронологічній послідовності), сходження від абстрактного до конкретного (визначення головних зв'язків об'єкта дослідження, відкриття нових по його змінах у певних умовах і на цій основі відображення об'єкту в усій повноті його сутності) [1].

Загальнологічні методи наукового дослідження включають: аналіз (всебічне вивчення об'єкту дослідження через розчленування його на складові частини), синтез (поєднання окремих частин об'єкта в єдине ціле), індукцію (рух мислення від фактів до загального на підставі міркувань побудови загального висновку за частковими на основі досліду, експерименту), дедукцію (виведення одиничного із певного загального твердження), аналогію (спосіб отримання знань про предмети та явища на основі їхньої подібності з іншими), герменевтичний метод (вивчення деяких феноменів на підставі з'ясування їх місця та функцій в контексті економіки, наприклад), системного аналізу (розгляд об'єкту дослідження як системи у певній множині взаємодіючих елементів в єдиному цілому, у взаємозв'язку системи та її складових за підпорядкуванням діалектиці цілого і часткового, загального й окремого).

До емпіричних методів наукового дослідження відносять: порівняння (метод отримання інформації про подібність /відмінність різних об'єктів дослідження за певними ознаками для встановлення ступеню наближення досліджуваної величини до відомої), опис (спосіб мовної індивідуалізації об'єкта дослідження, що дозволяє відрізнити, відшукувати, будувати у знаковому вираженні або уточнювати значення вже існуючого і зафіксованого в мові), вимірювання (метод надання досліджуваним явищам чи процесам певних значень, сформованих ознак), тестування (встановлення розпізнавальної здатності набутих кількісних та якісних характеристик, особливостей об'єкту дослідження, експериментальний метод діагностики, вимірювання та оцінки різних якостей і станів об'єкту), анкетування (отримання інформації про об'єкт відповідно до мети і гіпотез наукового дослідження за ознаками обґрунтованості процедури, типом даних, релевантності, нейтральності, доступності, розпізнавальної здатності), спостереження (науково організований процес цілеспрямованого сприйняття предметів і явищ дійсності для одержання безпосередніх даних про об'єкт пізнання), експеримент (науково організоване дослідження у спеціально створених і контрольованих умовах, які дослідник відтворює неодноразово з метою визначення впливу на досліджуваний об'єкт), моделювання (побудова організаційних та інформаційних моделей – образу реального процесу, відтвореного у матеріальній чи ідеальній формі, котра відображає суттєві властивості модельованого об'єкта і заміщує його під час досліджень) тощо.

Ступінь практичної апробації методів і методик обумовлює якість отримуваних результатів, можливість їх однозначної інтерпретації і формування конструктивних наукових (науково-практичних) висновків. Взаємодоповнення і взаємозв'язок різних методів забезпечується, коли факти, одержані за одним методом підтверджуються даними, отриманими за допомогою іншого методу. Умови дослідження забезпечують широту і глибину інформації про об'єкт і можливість розширення спектру використовуваних методів. Критерій точності і надійності результату дослідження обмежують вибір методу [1].

Метод економіко-статистичного аналізу широко використовується в економічних дослідженнях, є системною сукупністю теоретичних, метатеоретичних та емпіричних методів, прийомів та інструментів, яка в логічній послідовності їх застосування забезпечує досягнення поставленої мети дослідження – вивчення складних економічних процесів та явищ через взаємозв'язок і взаємообумовленість їх структурних елементів з подальшим узагальненням їх детермінованих змін та розвитку як цілісної системи. Структурно-логічна схема економіко-статистичного аналізу у наукових дослідженнях представлена на рис. 1.

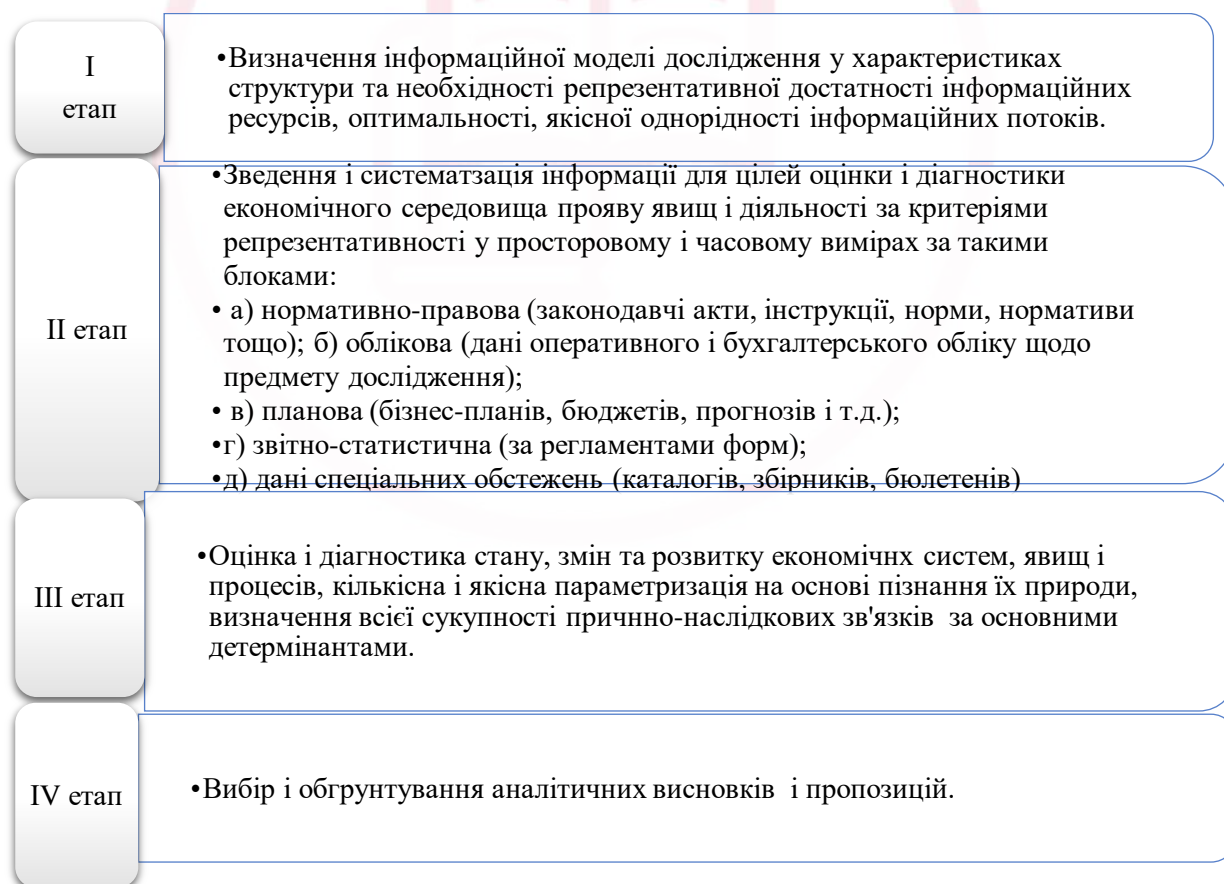

Рис. 1 Структурно-логічна схема економіко-статистичного аналізу у наукових дослідженнях
Джерело: сформовано автором

Реалізація оцінкової функції економіко-статистичного аналізу забезпечується використанням, в основному, загальнонаукових методів – порівняння, наприклад.

Етичні аспекти є невід'ємною частиною будь-якого наукового дослідження, особливо тих, що залучають людей. Дотримання етичних принципів є критично важливим для забезпечення довіри до науки, захисту прав учасників та підтримки цілісності дослідницького процесу. Кожен учасник дослідження повинен бути повною мірою поінформований про мету дослідження, його процедури, потенційні ризики та переваги. Він має добровільно погодитися на участь, підписавши форму інформованої згоди, і мати право відмовитися від участі на будь-якому етапі без пояснення причин.

Дані, зібрані від учасників, повинні зберігатися в таємниці. Це означає, що інформація, яка може ідентифікувати особу, не повинна бути розголошена. Захист персональних даних є пріоритетом. Якщо це можливо, дослідник повинен забезпечити повну анонімність учасників, тобто навіть дослідник не може пов'язати отримані дані з конкретною особою. Це особливо важливо у дослідженнях на чутливі теми [2].

Окрім теоретичних та етичних міркувань, вибір методів дослідження також сильно залежить від практичних аспектів та обмежень, які можуть впливати на реалізацію проекту. Ефективне управління цими факторами є запорукою успішного виконання дослідження. Кількісні дослідження, такі як онлайн-опитування, часто дозволяють зібрати велику кількість даних за відносно короткий термін. Однак аналіз цих даних може бути тривалим. Якісні методи, наприклад, глибинні інтерв'ю або етнографічні дослідження, є більш часомісткими як на етапі збору, так і на етапі аналізу даних, оскільки вимагають детального занурення та інтерпретації.

Вартість дослідження значно варіюється залежно від обраних методів. Широкомасштабні опитування можуть вимагати витрат на програмне забезпечення, рекламу для залучення респондентів або оплату інтерв'юєрів. Польові дослідження (етнографія) передбачають витрати на проживання, транспорт. Аналіз даних якісних досліджень (транскрибування, кодування) також може бути дорогим.

Деякі дослідження вимагають доступу до конфіденційних даних, специфічних груп населення або певних організацій. Якщо доступ до джерел інформації обмежений, це може диктувати вибір менш ідеальних, але більш доступних методів.

Наявність та доступність програмного забезпечення для статистичного аналізу або для якісного аналізу є важливим фактором. Також може знадобитися спеціалізоване обладнання (наприклад, для експериментів) або платформи для проведення онлайн-опитувань/інтерв'ю.

Висновки. Таким чином встановлено, що обґрунтування вибору методів наукового дослідження в економіці є визначальним етапом, який забезпечує відповідність між метою, завданнями, предметом і об'єктом наукової роботи. Методологічна обґрунтованість є запорукою достовірності результатів та їх наукової цінності. Аналіз методів дослідження показав, що найбільш ефективним є інтегративний підхід, який передбачає доцільне поєднання теоретичних, загальнологічних та емпіричних методів залежно від специфіки дослідницької проблеми. Особливу увагу приділено економіко-статистичному аналізу як системному інструменту вивчення складних економічних процесів, що дозволяє виявляти детерміновані зміни та узагальнювати отримані результати. Обґрунтовано, що вибір методу дослідження повинен враховувати практичні аспекти: доступність даних, ресурсні обмеження, етичні вимоги, а також наявність необхідного програмного та технічного забезпечення. Дотримання етичних стандартів, зокрема щодо конфіденційності та добровільної участі респондентів, є обов'язковою умовою проведення сучасного наукового дослідження.

Таким чином, ефективне застосування наукових методів у межах чітко сформульованого дослідницького дизайну дозволяє підвищити якість наукових результатів, сприяє об'єктивності висновків і забезпечує можливість їх подальшої практичної реалізації. Перспективою подальших досліджень є розроблення типових моделей вибору методологічного інструментарію для економічних досліджень різного рівня складності.

Література:

1. Антошина, І. В. (2024). Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*, (27). Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/957>
2. Кметик-Подубінська, Х. І. (2024). Методологічні аспекти дослідження права на доступ до інформації в контексті сучасних комунікативних практик. *Аналітично-порівняльне правознавство*. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.35>
3. Лагодієнко, В. В., Іванченкова, Л. В., & Лагодієнко, О. В. (2024). Вибір методології наукового дослідження. *Підприємництво та інновації*. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.23>

References:

1. Antoshyna, I.V. (2024). Metodolohiia yak fundamentalna osnova naukovooho doslidzhennia [Methodology as a fundamental basis of scientific research]. *Akademichni vizii – Academic Visions*, 27. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/957> [in Ukrainian].
2. Kmetyk Podubinska, Kh.I. (2024). Metodolohichni aspekty doslidzhennia prava na dostup do informatsii v konteksti suchasnykh komunikatyvnykh praktyk [Methodological aspects of the right to access information in the context of modern communication practices]. *Analitychno porivnialne pravo – Analytical and Comparative Jurisprudence*. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.35> [in Ukrainian].
3. Lahodienko, V.V., Ivanchenkova, L.V., & Lahodienko, O.V. (2024). Vybir metodolohii naukovooho doslidzhennia [Choice of scientific research methodology]. *Pidpriumnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.23> [in Ukrainian].